

Ogudomlig dårvetenskap och andra sorters sanningar

Om tro och vetande 2016

Anna Lytsy

Ogudomlig dårvetenskap och andra sorters sanningar

Så kan man inte göra

Jag skriver en bok som kommer ut sommaren 2015 och heter *Kosmosdialogerna. En intervju med universum*, vilket är vad den är¹. Jag har under flera års tid intervjuat ett kosmiskt medvetande/en universell intelligens,² som kommunicerar genom ett professionellt medium. Att den/det jag intervjuat är en andlig entitet (eller vad man väljer att kalla det), och att dess svar på mina frågor är kanaliserade, är inte vad som har föranlett att det hela blivit en bok. Det är kvaliteten i vår kommunikation. Innehållet i de här intervjuerna är, anser jag efter över 20 år på journalistbanan, för intressant för att inte tillgängliggöras. Men självklart är jag övertygad om att jag *har* intervjuat ett kosmiskt medvetande genom ett medium – annars skulle jag inte säga det. Det som övertygat mig är just kvaliteten i de svar jag fått på mina frågor, och i kommunikationen över huvudtaget, vilken pågått i många hundra timmar, under flera års tid. Intervjuerna har genomförts på ett tämligen konventionellt journalistiskt sätt. Jag har ställt frågor till Kosmos,³ som är vad mediet Ami Sundeman kallar den ”röst” som kommunicerar genom henne, och Kosmos har svarat, genom Ami.⁴ Den enda, egentliga skillnaden på hur jag arbetat med dessa intervjuer, jämfört med när jag intervjuar människor, är att jag tagit större plats för egen del och i intervjusituationen använt min egen person mer än vad som är både brukligt och etiskt görligt i journalistiska intervjuer med människor.

Efter att boken kommit ut får både Ami (som inte är författare, men medupphovsperson) och jag många reaktioner. De som intresserar mig här är de kritiska.⁵ Ingen av dem som ger boken negativ kritik har läst den.⁶ Det som kritiserats har alltså varken med *Kosmosdialogernas* sakinhåll, eller med att jag som författare skulle ha misslyckats med att ge det en tillräckligt bra form att göra. Istället handlar kritiken om att boken presenteras som en fackbok och inte som fiktion, och om just det faktum att jag säger att den består av journalistiska intervjuer med ett kosmiskt medvetande som kommunicerar genom ett medium. Sammanfattningsvis går de negativa reaktionerna ut på att *Kosmosdialogerna* inte

¹ Anna Lytsy och Ami Sundeman, *Kosmosdialogerna: En intervju med universum*, Stockholm 2015.

² Jag använder omväxlande begreppen kosmiskt medvetande/universell intelligens/andlig entitet för samma sak, eftersom en exakt och/eller vedertagen benämning saknas. ”Tilltalsnamnet” på det medvetande jag talat med, eller rättare det namn dess kanal gett just sin version är Kosmos.

³ Se not 2.

⁴ Se www.amisundeman.se, 160216.

⁵ Samtliga negativa reaktioner mot boken har kommit via ett forum för journalister. Eftersom detta är slutet kommer jag endast att förhålla mig övergripande till den kritik som uttryckts.

⁶ Detta gäller t o m dagens datum, 160216.

kan sägas vara intervjuer med ett högre medvetande genom ett medium, eftersom varken det först- eller sistnämnda, enligt dem som ger detta slags kritik, existerar. Ett liknande slags invändningar framkommer genom ståndpunkten att det inte är ok att jag säger att jag *har* intervjuat ett kosmiskt medvetande genom ett mänskligt medium, men att det skulle vara det om jag sa att jag *trodde* mig ha gjort det. Kritiken går, totalt sett, ut på att jag anses ha blandat ihop *tro* och *vetande*.

Invändningarna ovan väckte mitt intresse för vad begrepp som just tro, vetande, sanning och kunskap skulle kunna vara här, i Sverige idag. Jag har ju skrivit *Kosmosdialogerna*, det vill säga de facto intervjuat en andlig entitet genom ett medium. Att påstå att den bok som blivit resultatet av dessa intervjuer är fiktion, eller säga att jag inte vet vad det är jag gjort – skulle vara att ljuga. Situationen intresserar mig eftersom jag tänker att den är typisk och speglar den laddning som ligger i begreppen tro respektive vetande här och nu. De frågor jag ställer mig är: Vad är ett rimligt förhållningssätt till erfarenheter som inte är möjliga att (be)visa för andra att man haft? Hur skulle vi människor kunna kommunicera med varandra om sådant? Är det över huvudtaget möjligt här, idag?

Så här är det

Kritiken av *Kosmosdialogerna* visar att det finns en förståelse av hur tillvaron är beskaffad, kanske en världsbild, utifrån vilken det *inte* är möjligt att påstå det jag gör om boken. Vilken förståelse är det? Jag läser morgontidningen samma dag som jag ska börja skriva det här och får genast en trådande att börja nysta i. Måndagen den 11 januari 2016 har Dagens Nyheter en helsidesdebattartikel med rubriken ”Pseudoteorier jämförs med etablerad vetenskap”. Texten är undertecknad av fysikern och professorn Ulf Danielsson, kemisten och professorn Christina Moberg, förlagschefen och tillika förbundet Humanisternas ordförande Christer Sturmark och filosofen och professorn Åsa Wikforss. Artikeln handlar om Skolverkets, enligt artikelförfattarna, relativistiska kunskapssyn. Deras egen hållning är att det är fel att framställa naturvetenskap som en ideologi bland andra att förstå världen genom eftersom ”En naturvetenskaplig teori har sitt värde i att den, baserad på rigorösa metoder, är ämnad att beskriva hur världen är, inte hur den borde vara”. Skolverkets skrivning ”Genom att diskutera vad som utmärker naturvetenskapen kan eleverna få förståelse för hur naturvetenskap förhåller sig till andra sätt att veta och tro. Kursplanen avser inte att lyfta fram

naturvetenskapen framför andra sätt att beskriva världen”⁷ underkänns av artikelförfattarna som kallar den ”häpnadsväckande”.

Artikeln inleder en debatt. En av dem som deltar är Dagens Nyheters ledarskribent Carl Johan von Seth som onsdagen den 13 januari, utifrån just Skolverkets kunskapssyn, slår fast att ”Naturvetenskapen är ingen världsbild, ingen ’åskådning’, utan en metod för att samla kunskap”.⁸ Den 18 januari skriver Ulf Danielsson, Christina Moberg, Christer Sturmark och Åsa Wikforss i sin slutreplik rubricerad ”Skolverket har djupa problem” att ”Om Skolverket vill skapa en skola som kan skilja på kunskap och villfarelser krävs det mer än kosmetiska justeringar av kommentarerna till läroplanen”. Den 21 januari skriver astronomen och professorn emeritus Bengt Gustafsson:

naturvetenskapens förpliktelse – att så gott man kan se världen som den är, och att sedan också rapportera om vad man ser. Detta är inte lätt: att se det vi alla kan, och borde, se. Att göra vad man kan för att finna sanningar bortom de personliga upplevelserna och värderingarna. Det kräver en särskild disciplin och arbetsordning, det som brukar kallas *den naturvetenskapliga metoden*. Det är inte heller säkert att resultatet blir en särskilt fyllig verklighetsbild. Men den får en speciell kvalitet – den har förutsättningar att bli gemensam, en hållbar stomme i en livsåskådning i en alltmer globaliserad värld.⁹

Vad jag förstår är samtliga artikelförfattare ovan ute i samma, eller i alla fall nästan samma, ärende. Trots det anser Carl Johan von Seth alltså att naturvetenskap inte är någon ”åskådning” medan Bengt Gustafsson kallar den för en just ”hållbar stomme i en livsåskådning”. Att naturvetenskap är en metod torde de allra flesta vara eniga om, men är den utöver detta också en (stomme i en) livsåskådning, eller ideologi?¹⁰

⁷ Skolverkets kommentarer till kursplanen i fysik, se <http://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/grundskoleutbildning/grundskola/fysik>, ”Alla kommentarer”, 160616.

⁸ Carl Johan von Seth, ”Skolan ska inte krypa för magin”, *Dagens Nyheter* 160113.

⁹ Bengt Gustafsson, ”Relativistisk kunskapssyn. Skadligt för samhället om naturvetenskapens ställning försvagas”, *Dagens Nyheter* 160121.

¹⁰ Nationalencyklopedin (artikelförfattare Anders Jeffner) förklarar livsåskådning som: ”de mer eller mindre systematiserade svar människor ger på grundläggande frågor om livets mening och om verklighetens innersta natur [...] Livsåskådningar uppvisar ofta ett samspel mellan tre olika komponenter: 1) teorier om människan och världen, t.ex. om universums uppkomst, om vad som skiljer människan från djuren eller vad som händer efter döden; 2) värderingar och normer av grundläggande natur, vad man kan kalla ett centralt värderingssystem; 3) en grundhållning, ett sätt att uppleva situationen som människa i världen; det kan vara en i åskådningen invävd grundton av tilltro, hopp eller förtvivlan, och det kan vara en sammansatt känsla som det är svårt att ge ett namn. En definition kan då bli följande: en livsåskådning är de teoretiska och värderingsmässiga antaganden som utgör eller har avgörande betydelse för en övergripande bild av människan och världen och som bildar ett centralt värderingssystem och ger uttryck åt en grundhållning”.

Nationalencyklopedin (artikelförfattare Sven-Eric Liedman) förklarar ideologi som: ”ett mångtydigt men centralt begrepp i modern politisk teori, kunskapssociologi och idéhistoria. Ofta används i dag ideologi allmänt i betydelsen åskådning, i synnerhet samhällsåskådning. En ideologi i denna mening utgör en någorlunda sammanhängande enhet, vilken innehåller såväl antaganden om verklighetens beskaffenhet som värderingar och handlingsnormer. Att vara anhängare av en ideologi betyder alltså att man accepterar dess verklighetsbeskrivning, delar dess grundläggande värderingar och stöder dess handlingsprogram [...] Det senaste decenniets ideologiforskning har dominerats av ansträngningar att förfina analysinstrumenten men också att

Metod och/eller ideologi?

En av dem som undertecknat debattartikeln ovan är förlagschefen och förbundet Humanisternas ordförande Christer Sturmark. År 2007 gav han ut en religionskritisk debattbok som heter *Tro och vetande 2.0*.¹¹ Bokens titel hänsyftar naturligtvis på den 1949 utgivna boken *Tro och vetande* av filosofen och professorn Ingemar Hedenius,¹² som tillsammans med Dagens Nyheters dåvarande chefredaktör Herbert Tingsten initierade och framgångsrikt förde den så kallade tro-och-vetande-debatten, en av de stormigaste kulturdebatterna i svensk modern historia. År 2015 gav Christer Sturmark ut boken *Upplysning i det 21:a århundradet. Tro och vetande 3.0* på det egna förlaget Fri Tanke.¹³ Boken har förord av författaren och krönikören i Dagens Nyheter, Lena Andersson, och presenteras på Fri Tankes hemsida som:

Detta är en bok för att alla som intresserar sig för frågor om sanning och lögn, om själen, vetenskap, hokuspokus och meningen med livet ska få del av några verktyg för att stärka förmågan att genomskåda bluff, vidskepelse och orimliga påståenden.¹⁴

I sin anmälan av boken i Dagens Nyheter skriver författaren och litteraturkritikern Aase Berg:

Många människor tror det de vill tro. Skitsamma hur motbevisade de blir. Som ateist måste man däremot vara smart. Man måste kunna förklara sig [...] Gud är ett psykiskt behov hos folk som saknar inre föräldrar.¹⁵

I inledningen till *Upplysning i det 21:a århundradet* slår Christer Sturmark fast att ”Religion, ’nyandlighet’, kvacksalveri och vidskepelse är inte harmlöst. Det spelar faktiskt roll vad vi människor tror”.¹⁶ Ordvalet är betecknande, och inte heller det harmlöst. Just denna, den i debatten ständigt upprepade skillnaden mellan tro och vetande, är vad som ligger bakom ännu en bok, namngiven *Bortom tro och vetande*.¹⁷ De två redaktörerna, religionssociologen Alf

vidareutveckla problemen om förhållandet mellan ideologi och samhälle. Ett särskilt intresse har ägnats ideologiska förändringar, dvs. frågan hur och varför tänkesätt, värderingssystem etc. – kort sagt vad som populärt kallas tidsandan – förändras”.

¹¹ Christer Sturmark, *Tro och vetande 2.0: om förnuft, humanism och varför människor tror på konstiga saker: en liten bok om stora frågor*, Stockholm 2007.

¹² Ingemar Hedenius, *Tro och vetande*, Stockholm 1949.

¹³ Christer Sturmark, *Upplysning i det 21:a århundradet: Tro och vetande 3.0*, Stockholm 2015.

¹⁴ Se www.fritanke.se, 160216.

¹⁵ Aase Berg, ”Därför biter inte förnuftet på människans känsloliv”, *Dagens Nyheter*, 151020.

¹⁶ Sturmark, *Upplysning i det 21:a århundradet*, s. 29.

¹⁷ Hans Liljenström och Alf Linderman (red), *Bortom tro och vetande: Tankar från en dialog*, Stockholm 2010.

Linderman och biofysikern, professorn och ordföranden för Agora for Biosystems,¹⁸ Hans Liljenström skriver i förordet:

Debatten om religionens relation till modern vetenskap har idag fått stor medial aktualitet [...] Den gemensamma tesen är att religioner sprider vanföreställningar som är skadliga för samhälle och mänsklighet. På den andra kanten finns den motsatta ytterligheten, i form av religiös fundamentalism [...] Det är förstås bra att viktiga existentiella frågor diskuteras, men debatten kring ”tro och vetande” är till stora delar förlegad och missvisande. På båda sidor tycks finnas en slags dogmatism och ovilja att öppet och ärligt undersöka de grundläggande antaganden och värderingar som existerar inom såväl vetenskap som religion. Vi behöver en ny syn på både vetenskap och religion som kan leda till att de tillsammans kan bidra till mänsklighetens och jordens bästa (s. 7).

Alf Linderman skriver:

I själva verket saknar dessa två begrepp, det sekulära och det religiösa, helt mening om de separeras från varandra. Inom det moderna västerländska projektets ramar definieras det sekulära som frånvaron av det religiösa. Det i sig innebär att hela föreställningen om det sekulära bygger på att samtidigt finns en föreställning om religion och om vad religiositet är för något (s. 61–62).

Och Hans Liljenström skriver:

Motsättningarna beror i grunden ofta på att man gör en för skarp åtskillnad mellan tro och vetande. Istället borde man se att såväl vetenskap som religion bygger på övertygelse. Det är i båda fallen en fråga om mer eller mindre välunderbyggd tro, i bemärkelsen försanthållande på en glidande skala, där övertygelsen är den starkaste formen [...] Tro och vetande, inom såväl vetenskap som religion, kan uttryckas i modeller, hypoteser och teorier, medan den praktiska sidan av de båda kan uttryckas i erfarenhet eller observation. Både vetenskap och religion bygger på en balans mellan teori och praktik, i ömsesidigt beroende (s. 98).

Vad kommer då den i Sverige idag så tydliga motsättningen ifrån? En som undersökt det är religionshistorikern och professorn David Thurfjell. I sin bok *Det gudlösa folket. De postkristna svenskarna och religionen* skriver han att svenskarna är den minst traditionella befolkningsgruppen i hela världen, med extremt sekulär-rationella värderingar.¹⁹ Vad som också är typiskt svenskt är den långt gångna individualismen.²⁰ Det David Thurfjell intresserar sig för i sin bok är:

den svenska medelklasskulturen, om den sekulariserade majoritetens svenskar. Det är en bok om dem som läser en ordentlig dagstidning, som röstar på något av mainstreampartierna, bor i någon av de större städerna, känner sig hemma i det svenska samhällsklimatet och delar den offentliga debattens grundföreställningar. De tycker det är viktigt med jämställdhet, mänskliga rättigheter och demokrati, de tycker att det är prestigefyllt att läsa skönlitteratur, att

¹⁸ Agora for Biosystems är ett internationellt centrum för tvärvetenskaplig och gränsöverskridande dialog inom biologi, medicin, fysik och vetenskapsteori, administrerat av Sigtunastiftelsen, se agoraforbiosystems.se.

¹⁹ David Thurfjell, *Det Gudlösa folket: De postkristna svenskarna och religionen*, Farsta 2015, s. 26-27.

²⁰ *Ibid*, s. 27.

vara allmänbildad och att följa med i nyhetsflödet, de är beresta och betraktar sig som världsvana. Etniskt sett är de svenskar, men det är inte något som de är särskilt måna om att framhäva, och de betraktar sig inte heller som särskilt religiösa (s. 8).

David Thurfjell kallar ovanstående grupp för *postkristna sekulära svenskar*, och det är alltså dem han studerat inom vad han kallar för *den svenska majoritetskulturens religiösa idéhistoria*.²¹ I denna idéhistoria har David Thurfjell funnit tre huvudspår, vilka är kristendom, sekulär religionskritik och esoterism.²² Han klargör att dessa tre är långt ifrån enhetliga och rymmer en rad olika och ofta inbördes motstridiga positioner, men, skriver han:

Om något ändå skall sägas om de särdrag som skiljer de tre huvudspåren åt, skulle deras respektive relation till kunskap kunna lyftas fram [...] de sätt på vilka de talar om verkligheten utgår från olika typer av källor. Medan kristendom i dess olika former här utgår från, eller i varje fall relaterar till, den bibliska uppenbarelsen som kunskapskälla, bottnar den sekulära religionskritiken i en naturvetenskaplig världsbild som betonar empiri och förnuft som de främsta källorna till kunskap. Esoterismen [...] baserar sin kunskap på en intuitiv och direkt erfarenhet av övernaturliga samband samt en känsla av mystisk närvaro i tillvaron (s. 12).

David Thurfjell skriver vidare, om de sekulära religionskritikerna och begreppet ateism, att kategorierna ateist och religiös ofta ställs upp som varandras motsatser, vilket enligt honom är problematiskt, eftersom ateism också är ”en form av bekännelseposition som snarare kan ställas vid sidan av den mångfald av olika religiösa bekännelsepositioner som finns [...] än som en motpol till alla dessa”.²³ David Thurfjell redogör vidare för den sekulära religionskritikens historia och lanseringen av sekulärhumanismen.²⁴ Sådant Christer Sturmark kallar för ”nyandlighet, kvacksalveri och vidskepelse” kallar David Thurfjell dock för esoterism, vilket han definierar som en ”paraplybeteckning för det som vi i vardagsspråket betecknar som nyandligt, mystiskt, ockult och övernaturligt”.²⁵ David Thurfjell skiljer alltså, till skillnad från Christer Sturmark, på religion och esoterism, vilka båda blir motpoler till sekulär humanism. Det finns många sätt att dra just den där specifika gränsen mellan vad som åtminstone i det offentliga samtalet vanligtvis menas med ”tro” respektive ”vetande”. En av de medverkande i *Bortom tro och vetande*, fysikern och professorn emeritus Håkan Snellman skriver i sitt bidrag att han använder ordet religion ”som en kappa för de olika uppfattningar om universum som hävdar att det är intentionellt, det vill säga att det finns en avsikt med

²¹ Ibid, s. 9.

²² Ibid s. 11.

²³ Ibid, s. 79.

²⁴ Ibid, s. 93: ”Den ateistiska rörelse som idag dominerar den svenska religionsdebatten springer också ur en annan europeisk tanketradition med rötter i upplysningen, nämligen den sekulära humanismen”.

²⁵ Ibid, s. 116: ”Häri ryms alltså upplevelser av märkliga sammanträffanden, övernaturliga samband, varsel, tankeöverföring och spöken men också alternativmedicin, andliga terapiformer, vurm för österländsk mystik och new age, samt mer traditionell folktro”.

universum”.²⁶ Christer Sturmark drar den vid vad han definierar som ”naturligt” respektive ”övernaturligt”.²⁷ Och han skriver i *Upplysning i det 21:a århundradet* i ett kapitel rubricerat ”New age-kulturens fördomar”:

Ofta betraktas man som tråkig om man säger att man har en världsbild utan inslag av övernaturliga fenomen, väsen och mystik. Inte sällan kallas en sådan världsbild för inskränkt och ytlig av människor som anser sig mer öppna, ödmjuka och djupsinniga. Men detta är både okunnigt och fördomsfullt (s. 257).

Christer Sturmark skriver vidare om naturligt och övernaturligt:

Kan vi verkligen vara säkra på att det inte finns något övernaturligt? [...] Om de fenomen som i vardagligt språkbruk brukar kallas övernaturliga existerade, skulle de inte vara övernaturliga. De skulle bara än så länge vara oförklarade. När vi undersöker olika fenomen, oavsett vilka de är, söker vi först belägg för att de förekommer, sedan förklaringar [...] Om vi finner belägg för det, har vi inte funnit belägg för något övernaturligt, utan för något existerande, men oförklarat. Nästa steg blir då att försöka lista ut hur det fungerar. Det som existerar är alltså naturligt, inte övernaturligt. Det som inte existerar är inte heller övernaturligt, det existerar bara inte (495-496).

Jag håller med. Allt som existerar är naturligt, inte övernaturligt. Och Kosmos existerar. Jag har ju intervjuat det/hen under hundratals timmar. Amis mediala förmåga existerar också. Annars hade jag inte kunnat genomföra intervjuerna. Däremot är naturligtvis varken Kosmos existens eller Amis mediala kapacitet belagda eller förklarade medelst någon idag känd naturvetenskaplig metod. Jag förstår inte heller hur det skulle kunna gå till.

Olika sorters kunskap - den (o)precisa gränsen

Frågan om hur vi människor når kunskap och vad vi egentligen kan veta och hålla för sant är evig – liksom det enda helt säkra svaret: *egentligen* ingenting.²⁸ Ändå förefaller det som att vi inte kan avstå från att försöka förstå. Hans Liljenström skriver:

²⁶ Håkan Snellman, ”Är en dialog mellan naturvetenskap och religion viktig eller ens önskvärd?”, Liljenström och Linderman, s. 17.

²⁷ Sturmark, *Upplysning i det 21:a århundradet*, s. 33: ”Vi behöver acceptera att världen är naturlig, utan inslag av övernaturliga eller magiska krafter”.

²⁸ Se t ex Sven Ove Hansson, *Konsten att vara vetenskaplig*, pdf vid Kungliga Tekniska Högskolan 160216, s. 15 samt 17-18: ”Vi kan inte uppnå en helt säker kunskap, men det närmaste vi kan komma är att vid varje tillfälle använda den för stunden bästa kunskapen, samtidigt som vi försöker förbättra den [...] Det finns förvisso en bemärkelse av ordet ”säker” i vilken man kan säga att ingen vetenskaplig kunskap är säker, att det inte är säkert att evolutionen har ägt rum, att vi inte vet säkert om DNA bär upp arvsanlagen, etc. Men i den bemärkelse som man då använder ordet ”säker” är man inte heller säker på hur många fingrar man har på sina händer eller på om livet är verkligt eller bara en dröm.

Ett stort problem i diskussioner om tillvaron är att vi ofta delar upp världen efter olika discipliner och kunskapsområden, där vi inte tillåter varandra att gå över gränserna [...] Naturvetenskap bygger på kunskap om den fysiska världen, men hur får vi sådan kunskap? Enligt en idag dominerande uppfattning utgår vi från hypoteser och modeller som testas mot en hypotetisk verklighet [...] Är det allt vi kan eller vill veta om verkligheten? Vilken annan typ av kunskap om vår existens kan vi få, och står denna på något sätt i motsatsförhållande till naturvetenskaplig kunskap? Religiös eller andlig ”kunskap” är inte intersubjektiv på samma sätt som den vetenskapliga, det vill säga det är sällan lika lätt att nå konsensus om den, som den vetenskapliga (s. 106-108).

Om Hans Liljenström vill problematisera just de gränser han skriver om ovan, så vill Christer Sturmark däremot upprätthålla dem:

Det är rimligt att tro på vetenskapens resultat så länge dessa har tillräckligt stöd i vår kunskap och forskning. Åtminstone tills nya resultat ersätter de gamla. Det innebär också att man behöver vara öppen för att ompröva vad man tror. Vi kan inte bevisa att det inte finns något liv efter döden eller att det inte finns flygande tefat. Men vi måste inte tro på sådant bara för att det inte går att bevisa motsatsen [...] Men om vi inte kan bevisa någonting, hur ska vi då klara av att leva? I sådana lägen kan det vara bra att minnas den intellektuella moralens princip: ”Tro på något om och endast om det finns goda skäl att hålla det för sant” [...] Möt varje nytt påstående med frågan: Finns det goda skäl som talar för att detta är sant? Finns det goda skäl som talar emot? Kan det finnas andra förklaringar? Vilken är den bästa förklaringen till det som påstås? Hur starka är beläggen? Stämmer det med vad vi i övrigt känner till? Är det osannolikt eller rimligt? Kan det finnas andra skäl till att detta påstående förs fram? [...] En tumregel när man hör ett påstående är att fråga sig: Är den bästa förklaringen till att detta påstås att det verkligen är sant? En annan tumregel är att ordinära påståenden bara behöver ordinära argument för att accepteras, medan extraordinära påståenden kräver extraordinära argument.²⁹

En annan person som arbetar med att upprätthålla gränserna är Sven Ove Hansson. Han är filosof och professor och en av grundarna till föreningen *Vetenskap och folkbildning*, på vars hemsida man till exempel kan ta del av hur man utövar vetenskaplig/folkbildande aktivism och/eller till exempel ”anmäler en kvacksalvare”, till exempel därför att ”närstående [...] blivit lurade på pengar av medium”, vilket ju är en extra intressant formulering för just mig.³⁰ Vetenskap och folkbildning delar också ut två årliga priser, ”Årets folkbildare” och ”Årets förvillare”.³¹ Till den senare kan föreningens medlemmar nominera den:

som i Sverige under året, frivilligt eller av grov oaktsamhet, bidragit till att skapa förvirring och oklarhet om vetenskapens metoder och resultat. Särskild vikt ska fästas vid insatser för att främja auktoritetstro och en okritisk inställning till sådant som sägs i vetenskapens namn.³²

I sitt kompendium *Konsten att vara vetenskaplig* skriver Sven Ove Hansson:

²⁹ Sturmark, *Uppllysning i det 21:a århundradet*, s. 95-96.

³⁰ Se www.vof.se, under ”Skepticism/Aktivism” respektive ”Anmäl en kvacksalvare”, 160216.

³¹ Se www.vof.se, under ”Verksamhet och Utmärkelser”, 160216.

³² Ibid.

Vetenskaplig verksamhet syftar till att nå kunskap som är giltig för alla människor [...] Vi strävar därför efter gemensamma (om än provisoriska) sanningar. Med vetenskapens hjälp vill vi uppnå en gemensam världsbild, eller, kanske snarare, gemensamma delar av våra världsbilder [...] Vi försöker med vetenskapen nå kunskap om hur det verkligen är. Detta är ett krav om att kunskapen ska vara objektiv [...] Vetenskapen handlar om att ta reda på hur det faktiskt är (s. 11-12).

Sven Ove Hansson skriver vidare:

Om vi vill nå gemensam, intersubjektiv kunskap, har vi två kunskapsvägar att bygga på, nämligen sinnena och förnuftet. Nästan allt vetenskapligt arbete bygger på en kombination av dessa två kunskapsvägar, dvs dels observationer med våra sinnens hjälp, dels förnuftsargument som presenteras i sådan form att andra kan kontrollera om slutsatserna är riktiga. Det är endast matematikern och (ibland) filosofen som anser sig kunna nöja sig med den ena av dem (s. 18).

Han skriver också:

Det är vanligt att människor föreslår eller begär att vetenskapen ska ta hänsyn till allehanda slags observationer och iakttagelser som inte gjorts med vetenskaplig metod. Människor som sett ufon eller spöken brukar ofta begära att deras berättelser ska tas som bevis för att det de sett är verkligt [...] Dessa observationer har svagheten att vara spontana och oplanerade. De är följaktligen gjorda på ett osystematiskt sätt, ofta dåligt dokumenterade och utan stöd av mekanisk registrering [...] I vetenskapen arbetar man alltså inte med vilka observationer som helst. Det ställs krav på att observationerna ska vara så tillförlitliga som möjligt. Detta kräver att de planeras och görs på ett systematiskt sätt och med så goda hjälpmedel som möjligt (s. 44).

På *Vetenskap och folkbildnings* startside står det ”För kritiskt tänkande och mot pseudovetenskap sedan 1982”.³³ Under fliken ”Syfte” kan man läsa:

Att definiera vetenskap och pseudovetenskap är inte alldeles enkelt. VoF använder följande definition: Vetenskap är det systematiska sökandet efter sådan kunskap som inte beror på den enskilda individen, utan som envar skulle kunna återfinna eller kontrollera. Pseudovetenskap är utsagor som inte är baserade på vetenskap men som framförs på ett sådant sätt att de skall ge intryck av att vara vetenskapligt grundade”.³⁴

I föreningens tidskrift, *Folkvett*, för vilken Sven Ove Hansson är redaktör och ansvarig utgivare, har han skrivit två artiklar om just pseudovetenskap,³⁵ i vilka han tar upp kriterier för att en lära eller aktivitet ska anses vara pseudovetenskaplig, enligt följande:

(A) Den är inte vetenskaplig, och (B) Den är del av en icke-vetenskaplig lära vars främsta företrädare försöker skapa intrycket att den är vetenskaplig. Ofta används dock termen ”pseudovetenskap” i en vidare bemärkelse än den som anges i definition 2. I strid mot denna definition brukar man ofta betrakta läror som strider mot vetenskapen som pseudovetenskapliga, trots att de inte förs fram med några vetenskapliga anspråk [...] I detta och många andra fall har pseudovetenskapen ansetts innefatta inte enbart *ovetenskapliga läror vars företrädare beskriver*

³³ Se www.vof.se, 160216.

³⁴ Se www.vof.se/syfte, 160216.

³⁵ Sven Ove Hansson, ”Vad är pseudovetenskap? Del 1” och ”Vad är pseudovetenskap? Del 2”, *Folkvett* nr. 2 respektive 3, 2008. Nätpuplagan saknar sidhänvisningar, 160216.

*dem som vetenskapliga utan ovetenskapliga läror helt generellt.*³⁶

Han skriver vidare:

Det råder bred enighet om att t.ex. kreationism, astrologi, homeopati, Kirlianfotografering, rutgängeri, ufologi, von Dänikens historierevision och förintelseförnekelse är pseudovetenskaper. Det finns några kontroverser, t.ex. i fråga om freudiansk psykoanalys, men den allmänna bilden är nästan total enighet inom vetenskapen om dess yttre gränser.³⁷

Resonemangen intresserar mig eftersom ”pseudovetenskap” är ännu ett ord som inte är harmlöst³⁸, och om ”ovetenskapliga läror helt generellt” kan rubriceras som ”pseudovetenskapliga” – hur kan vi då förhålla oss till och tala med varandra om sådant vi är övertygade om, men som inte går att belägga vetenskapligt, i alla fall inte med dagens metoder?

I en speciellt intressant passus för just mig skriver Christer Sturmark i *Upplysning i det 21:a århundradet* att:

Det är viktigt att vara medveten om skillnaden mellan vad som rimligen är sant och vad man vill ska vara sant. Jag tror inte på tankeläsning, men om jag blev övertygad om att min gode vän kunde läsa tankar skulle jag tycka att det vore fantastiskt, underbart, fascinerande och spännande (men också ganska problematiskt) (s. 258).

Jag håller med. Och ovanstående scenario var precis vad som hände mig: min goda vän kom ut som medial, och efter att först tveksamt, men sedan mer och mer intresserat ha pratat med det universella medvetande som kommunicerar genom henne blev jag dels övertygad om att Ami är ett mycket skickligt medium som till fullo behärskar sin färdighet, och dels om att Kosmos existerar. Och framför allt av att det som det/hen berättar om, och det sätt på vilket det/hen gör det, är något alldeles för intressant för att inte låta alla som vill ta del av.

Sven Ove Hansson skriver, angående källkritik och att dra slutsatser från andras observationer att:

Varje källa måste också bedömas efter författarens syfte. Har personen som påstår sig ha sett Loch Ness-odjuret möjligen något att vinna på att monstret haussas upp? (Lokala hotell- och restaurangägare har varit mycket aktiva i en del sådana fall.)³⁹

³⁶ Ibid, del 1.

³⁷ Ibid, del 2.

³⁸ Det är, som jag ser det, inte heller harmlöst att i en uppräkningslista av vad man anser vara olika pseudovetenskapliga fenomen blanda företeelser som, t ex, rutgängeri och förintelseförnekelse.

³⁹ Hansson, *Konsten att vara vetenskaplig*, s. 52.

Just den typen av avfärdanden intresserar mig särskilt. Det är som jag ser det självklart att alltid ställa sig frågor om en källas trovärdighet, och då bland annat utifrån huruvida den har något att vinna, alternativt förlora, på sitt vittnesmål. Vilket ju inte är samma sak som att ”oförklarliga” saker inte kan existera även om den som upplevt dem skulle vinna på det ena eller andra svaret. Om vi leker att Loch Ness-odjuret faktiskt finns, och observeras av en restaurangägare – så finns det ju ändå.

Christer Sturmark skriver:

Varför tror människor på konstiga saker? Frågan är komplicerad och det finns många svar. Inte bara sociologiska och politiska utan också evolutionsbiologiska och psykologiska. En alltmer globaliserad värld kan leda till en känsla av otrygghet, rotlöshet och identitetskris. För somliga blir lösningen att söka trygghet i ”nyandlighetens” varma luddighet. New age har blivit välfärdssamhällets religion: kvacksalveriverksamhet som astrologi, homeopati, feng shui, tarotkort, reikihealing, irisdiagnostik, kinesologi, magnetterapi, psykosyntes, chakrabalansering, kirlianfotografi och annan pseudovetenskap sprids, inte minst med massmediernas hjälp, i en aldrig sinande ström.⁴⁰

Det är värt att notera att alternativet att åtminstone något av det som nämns ovan skulle kunna utgå från vetande, kallas för sant och innehålla kunskap, om än inte naturvetenskapligt belagd, inte finns med som ett alternativ.

I slutet av *Upplysning i det 21:a århundradet* skriver Christer Sturmark om snickaren Sture Johansson som sedan 39 år vid det här laget gjort sig känd för att förmedla anden Ambres, vilket Christer Sturmark anser vara ”ett uppenbart fall av kvacksalveri”.⁴¹ Det som står intresserar mig eftersom det, sannolikt, lika gärna skulle kunna gälla mig och Ami:

Vet vi verkligen att Ambres inte finns på riktigt och att Sture Johansson är en bedragare? Nej, det vet vi förstås inte, i strikt mening kan vi inte vara hundra procentigt säkra på det. Det kan dessutom vara så att Ambres inte finns på riktigt, men att Johansson själv tror på Ambres. Då är han ingen bedragare, snarare lurar han sig själv. Hur det ligger till med detta är upp till var och en att bedöma, men som alltid, använd förnuftet, resonera med tankeexperiment och *reductio ad absurdum*-metoden innan du bestämmer dig (s. 486).

Reductio ad absurdum är en argumentationsteknik som innebär att man ska tänka sig in i vad det får för konsekvenser om ett visst påstående skulle vara sant. Konsekvenserna av min övertygelse om att Kosmos existerar och att Ami kanaliserar det/hen resulterar i den syn på tillvaron som framkommer i Kosmosdialogerna. Som jag ser det är den i allra högsta grad ”naturlig”.

⁴⁰ Sturmark, *Upplysning i det 21:a århundradet*, s. 31.

⁴¹ Sara Larsson och Christer Sturmark, ”Anden Ambres är en bluff, SVT”, *Expressen* 071216, 160216.

Bengt Kristensson Uggle är bland annat teolog och professor och har skrivit boken *Katedralens hemlighet. Sekularisering och religiös övertygelse*. Angående gränsen mellan vad som (får) kallas tro respektive vetande, som präglar det offentliga samtalet om kunskap och sanning i Sverige idag, skriver han i kapitlet "Är de nya ateisterna religiösa?":

Man kan nog delvis förstå intensiteten och glöden i de hetsiga angrepp på religionen, som på svensk mark kommit till uttryck ibland annat nygamla "tro-och-vetande"-debatter, mot bakgrund av den frustration det har skapat att religionen inte enkelt och ledigt velat försvinna enligt plan [...] kanske är det frustrationen över att den förväntade religionslösa framtiden inte velat infinna sig som gjort att den nymornade ateistiska humanismen verkar ha utvecklat en liknande tendens att inte bara uttrycka sig på samma tvärsäkra sätt som fundamentalister, utan också i sin polemik demonisera "de andra" [...] Beväpnade med högtflytande kunskapsanspråk är de nya ateisterna också ofta måna om att definiera den "sanna" religiositeten som så märklig och intolerant som möjligt (s 64-65).

Bengt Kristensson Uggle skriver vidare, apropå August Comte, en av den vetenskapliga positivismens fäder:

sekulariseringsberättelsen [handlar] lika mycket om vetenskapens identitetsformering och ställning i det moderna samhället som om religion. Det var nämligen dragkampen mellan religion och vetenskap som stod i centrum för intresset när August Comte [...] tecknade bilden av hur människans utvecklingshistoria löpt från ett religiöst stadium via ett metafysiskt till det "positiva" vetenskapliga stadiet [...] Redan från början framstår det också som en självklarhet att vetenskapen med dess sanning och rationalitet i slutändan kommer att segra över religiös okunskap och vidskeplighet. Eftersom religionen framställs som något som enbart tillhör en svunnen tid av okunskap framträder den i samtiden som ett hinder för utveckling och framsteg – i skarp kontrast till framtidsorienteringen hos den moderna vetenskapens sanningssökande via empiriska data som samlats via observation, erfarenhet och experiment (s. 108 -109).⁴²

Bengt Kristensson Uggle skriver vidare om vad han uppfattar som det dominerande sättet att förstå och förhålla sig till tro och religion, och därmed även till troende/religiösa människor:

⁴² Nationalencyklopedin (artikelförfattare Martin Edman) förklarar positivism som: "filosofisk riktning som brukar hänföras till Auguste Comte och hans samhällsfilosofiska arbeten. Det mänskliga tänkandet har enligt Comte under historien genomgått tre utvecklingsfaser. I den första används religiösa förklaringsmönster för att tolka och begripliggöra naturfenomenen; i den andra metafysiska. Det är först i det tredje och vetenskapliga stadiet som tänkandet enligt Comte förmår frigöra sig från alla sådana extraantaganden och fullkomnas genom att koncentreras på det "positivt" givna. De två centrala antagandena i den positivistiska kunskapsteorin är att kunskap om faktiska förhållanden vilar på sinneserfarenhet och att kunskap som inte rör det faktiska rör förhållandet mellan idéer. Sådan kunskap uppstår i formella vetenskaper som logik och matematik.

Nationalencyklopedin förklarar vidare logisk positivism som: "logisk positivism, *logisk empirism*, filosofisk riktning som uppstod under 1920- och 1930-talen under intryck av framför allt fysikens och logikens utveckling under sent 1800-tal och tidigt 1900-tal [...] Två grundantaganden i positivismen, som den utlagts av Auguste Comte, var att allt faktiskt vetande går tillbaka på observationer ("positiva erfarenheter") och att det vid sidan om det faktiska vetandet endast existerar logiskt och matematiskt vetande. Metafysik och syntetisk kunskap a priori (se Kant) var uteslutna [...] Den logiska positivismen har starkt påverkat filosofins och vetenskapens utveckling under 1900-talet, i synnerhet i den anglosaxiska världen och i Norden".

Genomgående syftar epitetet ”religiös” istället på en intolerant, helt cementerad och fastlåst position hos en icke-reflekterande person som saknar självkritik och som okritiskt och närmast fanatiskt hävdar sin egen uppfattning i en fråga [...] en tvärsäker person som varken låter sig påverkas av argument eller erfarenheter, någon som vägrar att lyssna på andra och inte heller är beredd till några som helst kompromisser [...] När ett sådant språkbruk normaliseras och blir en dominerande grammatik framstår det plötsligt som en självklarhet att religion inte bara kan vara, utan per definition är, liktydligt med sluten intolerans och irrationell vidskepelse i kontrast till modernitetens öppna tolerans och rationella förnuft (s. 23-25).

Med ett historiskt perspektiv på såväl religion som sekularisering slår Bengt Kristensson

Ugglar fast:

För vetenskapens del gäller det att inte förvandlas till en scientistisk försvarare av Sanningen som en stor Teori, utan aktivt vårda de kunskapspraktiker och tolkningslaboratorier som är det enda som i slutändan kan garantera det vetenskapliga projektets omutliga *strävan* efter sanning. När naturvetenskap blir naturalism och tar formen av världsåskådning med generella kunskapsanspråk går det vetenskapliga projektet vilse. Eller som Habermas elegant uttrycker det: ”Naturalismen som världsåskådning övertrasserar sitt vetenskapliga konto” (s. 97).⁴³

Ytterligare en av de medverkande i *Bortom tro och vetande*, kyrkohistorikern Svante Ögren, får sista ordet om den där gränsen mellan tro och vetande som vi ägnar oss åt här:

Perennialisten anser alltså inte att det föreligger någon verklig konflikt mellan tro och vetande. Det är istället fråga om en konflikt mellan en holistisk verklighetsuppfattning, som i sig också innefattar den naturvetenskapliga forskningens resultat, och en partikulär verklighetsuppfattning, som kräver underkastelse under dogmen om denna uppfattnings absoluta verklighetskaraktär. Man kan – tillspetsat uttryckt – säga att den i denna mening vetenskapstroende kräver att människan skall underkasta sig en själslig lobotomi. Man fordrar att människan skall – för att använda den nutida terminologin – avskära förbindelsen mellan *ratio* och *intellectus* och förvisa den intellektiva kunskapen till sagans, poesins eller inbillningens värld tillsammans med tomtarna och trollen (s.168).⁴⁴

Det existerar alldeles uppenbart två motsatta positioner här, som med David Thurfjells ord främst skiljer sig åt genom synen på kunskap, eller mer exakt mellan dem som tror på naturvetenskap som det enda verkliga vetandet, och dem som inte gör det. Vad som också förefaller uppenbart är att båda upplever ”de andra” som intoleranta, och sig själva som felaktigt utpekade och/eller bemötta.

⁴³ Nationalencyklopedin förklarar scientism som: ”filosofisk uppfattning som tillerkänner den empiriska vetenskapen en grundläggande och avgörande betydelse för all mänsklig kunskap. Den [logiska positivismen](#) under 1900-talet är exempel på scientism. Termen används ofta i kritiskt syfte för att ange en överdriven tro på vetenskapen. Kritik av scientismen finns hos t.ex. Theodor Adorno”.

⁴⁴ Se Svante Ögren i Liljenström och Linderman: ”Den helhetssyn på tillvaron som här skall beskrivas brukar kallas den perennialistiska. Detta synsätt utgår från att det i alla religioner finns en innersta kärna [...] emanerande från den yttersta Verklighet om vilken intet kan sägas och som befinner sig bortom allt skapat men som också finns som det innersta i allt skapat” (s. 144), eller t ex Antoon Geels, ”Efterord”, *Mystik och andlighet. Kritiska perspektiv*, red. Simon Sorgenfrei, Stockholm 2013: ”Perennialistens ståndpunkt är i korthet denna: den mystiska upplevelsen kännetecknas av ett antal homogena och transkulturella kärnkännetecken (*core characteristics*) som efteråt har stöpts i kulturellt definierade former (s. 221).

Vem får gå för långt?

Den 12 december 2015 ser jag en show på Cirkus i Stockholm.⁴⁵ Lokalen är fullsatt och stämningen rockkonsert. I varsin fåtölj på scenen sitter fysikerna och professorerna Max Tegmark och Ulf Danielsson. Eventet arrangeras av Christer Sturmarks Fri Tanke förlag i samarbete med Kungliga Vetenskapsakademien och moderator är – Christer Sturmark. Han presenterar Max Tegmark och Ulf Danielsson som ”två galaxkluster som krokar, eller som två supernovor [...] Vi kanske ska kalla det här för Star Wars Battle, episod 42”.⁴⁶ Efter supernovasmällen ska evolutionsbiologen och ateisten Richard Dawkins bli intervjuad av musikern, kompositören och medlemmen i förbundet Humanisterna Björn Ulvaeus. Både upplägget, uppslutningen och efterspelet säger något om den sekulära humanismens ställning i Sverige idag, liksom om Christer Sturmarks. Jag har läst både Max Tegmarks och Ulf Danielssons senaste böcker (liksom Richard Dawkins *The God Delusion*),⁴⁷ och har dessutom haft förmånen att ha Ulf Danielsson som föreläsare och samtalspartner under flera timmar på Stockholms Dramatiska Högskola.⁴⁸ Alla på Cirkus scen är eniga om att världen är så komplicerad att den mänskliga hjärnan inte är ett adekvat redskap att förstå den med. Ulf Danielsson inleder, till exempel, sin bok *Mörkret vid tidens ände* med att slå fast att ”vi aldrig tidigare i historien på ett lika tydligt och storslaget sätt kunnat ana vidden av vår okunskap”.⁴⁹ Han skriver:

Det finns ju heller ingen anledning till att det faktiskt existerande universum skulle rätta sig efter vad våra små hjärnklumpar på drygt ett kilo kan förmå sig att acceptera [...] Kanske har vi ändå ganska mycket gemensamt med de människor som tidigare i historien stått på toppen av ett berg eller vid stranden av ett hav och undrat hur stor världen egentligen är [...] Möjligen har vi idag större skäl att oroa oss för att det faktiskt någonstans finns en kant att trilla över (s. 42-43).

Och han skriver:

⁴⁵ ”Nyfikenhet och förundran” med Ulf Danielsson, Max Tegmark och Richard Dawkins, arrangerad av Fri Tanke förlag och Kungliga Vetenskapsakademien, Cirkus i Stockholm 151212. Samtalen går att se på Fri Tankes hemsida, under Forum, Sevärt, <http://www.fritanke.se/sevart/tva-sorters-kosmologi/>. De finns även tillgängliga hos public serviceföretaget UR, inom serien ”Samtiden”: <http://www.ur.se/Produkter/193753-UR-Samtiden-Nyfikenhet-och-forundran-Tva-sorters-kosmologi>, 160216.

⁴⁶ Se Fri Tankes hemsida, under ”Forum”, ”Sevärt”, <http://www.fritanke.se/sevart/tva-sorters-kosmologi/>, 160202 eller UR: <http://www.ur.se/Produkter/193753-UR-Samtiden-Nyfikenhet-och-forundran-Tva-sorters-kosmologi>, 160216.

⁴⁷ Max Tegmark, *Vårt matematiska universum: Mitt sökande efter den yttersta verkligheten*, översättning Pär Svensson, Stockholm 2014. Ulf Danielsson, *Mörkret vid tidens ände: En bok om universums mörka sida*, Stockholm 2015. Richard Dawkins, *The God Delusion*, London 2006.

⁴⁸ Ulf Danielsson gästföreläste på Stockholms Dramatiska Högskola för kursen Berättandets vägar 151015.

⁴⁹ Danielsson, s. 10.

Det som gör det så knepigt är att de nya lagar som styr den mikroskopiska världen, kvantmekanikens, är helt väsensskilda från det vi i vardagen är vana vid. En obetvinglig slump och osäkerhet smyger sig in och förvandlar en konkret och påtaglig verklighet till något som mest liknar en drömvärld (s. 53).

Max Tegmark skriver i sin bok, *Vårt matematiska universum*:

Bli du förvånad när du hör att fysikerna har funnit att verkligheten är mycket konstigare än vi hade trott? Det är faktiskt inte det minsta förvånande [...] Evolutionen har bara gett oss en intuitiv känsla för de delar av fysiken som hade överlevnadsvärde för våra förfäder [...] Med andra ord har det på fysikens område gjorts upptäckter som strider mot några av våra grundläggande antaganden om verkligheten både på mikrokosmisk och makrokosmisk nivå (s.13-14).

Max Tegmark skriver också, angående den grekiska filosofen med mera Platon:

I sin berömda grottliknelse jämförde han oss med fångar som hade suttit hela livet fastkedjade i en grotta: eftersom de bara hade sett tingen i form av skuggor som kastas på en tom vägg trodde de felaktigt att skuggorna fångade hela verkligheten. Platon hävdade att det vi människor kallar vardagens verklighet är en lika begränsad och förvrängd representation av den sanna verkligheten och att vi måste göra oss fria från våra mentala bojor för att ha en chans att förstå den. Om det är något jag har lärt mig som fysiker så är det att Platon hade rätt: den moderna fysiken har bortom allt tvivel bevisat att verkligheten ytterst inte alls är beskaffad på det sätt som den ger sken av (s. 16).

Max Tegmark berättar vidare i sin bok om hur han stött på motstånd för sitt ”konstiga” intresse för just ”den yttersta verkligheten”, genom att bland annat citera ett mail från en väletablerad professor som skrev:

Bäste Max [...] dina stolliga artiklar ligger dig till last [...] Du måste inse att om du inte drar en tydlig gräns mellan de här aktiviteterna och din seriösa forskning, ja, kanske avstår från dem helt och hållet, och förpassar dem till pubar och dylika ställen, riskerar du att äventyra din framtid (s.309).

Och han berättar om den strategi han genom åren använt sig av för att kunna fortsätta att studera det han alltid tyckt varit mest intressant:

Jag ville inte välja mellan intresse och karriär så jag utvecklade en hemlig strategi som visade sig fungera förvånansvärt bra [...] Om du är intresserad av stora frågor som gränsar till filosofi kommer de flesta fysiker att behandla dig på ungefär samma sätt som om du vore uppslukad av dataspel: vad du gör efter jobbet angår bara dig och kommer inte att läggas dig till last så länge det inte hindrar dig i ditt dagliga arbete och så länge du inte pratar för mycket om det på jobbet. Så när någon auktoritet frågade mig vad jag arbetade med förvandlades jag till den respektabla Dr Jekyll [...] Men i hemlighet, när ingen såg mig, förvandlades jag till den ondskefulle Mr Hyde och ägnade mig åt det som intresserade mig mest [...] När jag hade tagit min doktorsexamen vid Berkley hade jag fått åtta artiklar publicerade, men hälften av dem var skrivna av Mr Hyde och dem nämnde jag inte i min avhandling [...] han [min handledare] fick inte se dem förrän han officiellt hade undertecknat min doktorsavhandling [...] men nu känner jag att tiden är inne [...] jag har en moralisk förpliktelse gentemot yngre forskare att låta Mr Hyde komma ut ur den akademiska garderoben (s. 310-311).

Bengt Kristersson Uggle bekräftar i *Katedralens hemlighet*:

När man förvandlar akademien till en plats för tvärsäkerhet och absolut kunskap kväver man den sanningssträvan och det nyfikna utforskande som präglar det vetenskapliga projektets framgångssaga (s. 103).

Och Max Tegmark skriver vidare, under kapitelrubriken ”Är parallella universum ovetenskapliga?”:

Sakta i backarna! Har jag flippat ut helt? [...] är det verkligen vetenskap att prata om besynnerligheter som vi inte ens kan observera – har jag inte förfallit till rena filosofiska spekulationer? (s. 161).

Jag gissar att det finns olika åsikter om den saken, men att de flesta inom vetenskapssamhället ändå anser att så inte är fallet, eftersom Max Tegmark till slut, det vill säga just nu, sina ”konstigheter” till trots inte slussats ut bakvägen, utan istället blivit ett slags fysikens superstar. Han verkar helt enkelt, just nu, vara verksam i precis rätt tid för att kunna göra det han gör öppet. I sin bok berättar han dock om en forskarkollega, Hugh Everett, som av allt att döma förefaller ha varit för tidigt ute. Hugh Everett intresserade sig, precis som Max Tegmark, för parallella världar – men redan på 1950-talet. När Max Tegmark efter många om och men lyckas få tag på hans doktorsavhandling från 1957 blir han tagen med storm och sträckläser boken.⁵⁰ Max Tegmark skriver:

Hugh Everetts tankar är fortfarande kontroversiella, men jag tror han har rätt [...] Jag tror också att han en dag kommer att erkännas som ett geni i nivå med Einstein och Newton – åtminstone i de flesta parallella universum. Tyvärr avfärdades och ignorerades hans arbete nästan fullständigt i över ett årtionde i just detta universum. Han fick ingen tjänst som fysiker, blev ganska bitter och tillbakadragen, rökte och drack för mycket och dog i förtid i en hjärtinfarkt år 1982 (s. 246).

Det går inte att undvika att ställa sig frågan om Hugh Everetts tragiska öde beror på att alltför många människor då, liksom nu, tillämpar det Christer Sturmark kallar för ”den intellektuella moralens princip”, som jag redan citerat ovan, nämligen att:

Tro på något om och endast om det finns goda skäl att hålla det för sant [...] Möt varje nytt påstående med frågan: Finns det goda skäl som talar för att detta är sant? Finns det goda skäl som talar emot? Kan det finnas andra förklaringar? Vilken är den bästa förklaringen till det som påstås? Hur starka är beläggen? Stämmer det med vad vi i övrigt känner till? Är det osannolikt eller rimligt? Kan det finnas andra skäl till att detta påstående förs fram? [...] En tumregel när man hör ett påstående är att fråga sig: Är den bästa förklaringen till att detta påstås att

⁵⁰ Tegmark, s. 236-237.

det verkligen är sant? En annan tumregel är att ordinära påståenden bara behöver ordinära argument för att accepteras, medan extraordinära påståenden kräver extraordinära argument (s. 95-96).

Att förhålla sig enligt ovan kan ju i förstone låta bra, men är det verkligen att rekommendera att i *alla* lägen ställa sig frågan om det finns goda (som betyder?) skäl för att något ska vara sant? Liksom ifall det finns belägg för ett påstående, även vad gäller sådant som inte *kan* beläggas? Eller huruvida något stämmer överens med vad vi *redan känner till*? Är detta verkligen bra frågor, när det gäller människans största undringar? Vi vet ju att det, till exempel på fysikens område, gjorts upptäckter som både strider mot en del av våra grundläggande antaganden, och mot vår mänskliga intuition. Vi vet ju, så mycket vi människor nu kan *veta* något alls, att vi lever i ett universum som är per definition konstigt och där ”sunt förnuft” kan leda lika fel som rätt när det handlar om vår förmåga att förstå alltings beskaffenhet. Bör vi då inte hålla åtminstone en del av vårt kritiska tänkande öppet för just konstigheter. Eller ”konstigheter”, då – ifall de senare skulle visa sig vara sanningar? Det går ju inte att veta på förhand vad som senare ska visa sig ha varit protovetenskap respektive pseudovetenskap,⁵¹ alternativt inte möjligt att kategorisera som vare sig den ena eller andra sortens vetenskap alls. Att förhålla sig öppen utifrån just detta verkar i alla fall vara vad Max Tegmark gjort. Ett antal av hans teorier torde, varken när han först formulerade dem eller nu, passera ”den intellektuella moralens princip” i Christer Sturmarks tappning. Detsamma gäller antagligen vilken som helst ”konstig” tanke av till exempel Hugh Everett: Att vi alla existerar i oändligt många upplagor lär knappast passera de allra flestas reduciotest.⁵² Samma sak gäller antagligen även många av David Bohms teorier:

David Bohm föddes 1917 och dog 1992. Han var en av sin samtids absolut främsta fysiker och arbetade, till exempel, nära Albert Einstein. Under 1960-talet började han intressera sig för den indiska tänkaren och mystikern Jiddu Krishnamurti. De inledde

⁵¹ Protovetenskap är en teori som ännu inte hunnit undersökas enligt vetenskapliga metoder. Den kan senare accepteras som vetenskap, eller komma att betraktas som pseudovetenskap. Se t ex Sverker Johansson, ”Vetenskap - vad är det, och vad är det inte?”, Högskolan i Jönköping, http://pingpong.hj.se/public/pp/public_courses/course12876/published/1418819189874/resourceId/7523794/content/Modul1_vetenskap_sverker.pdf, 160216: ”Protovetenskap – Årligt försök att vara vetenskaplig, men når inte ända fram”.

⁵² Detta blir utfallet av Hugh Everetts sk flervärldstolkning, se Tegmark: ”Efter att Everetts version hade avfärdats och ignorerats nästan helt i ett årtionde fördes den fram i ljuset av den berömde kvantmekanikteoretikern Bryce DeWitt, som kallade den flervärldstolkningen – ett namn som fick fäste” (s. 241) och ”Med andra ord kommer fysikens kausalitet att framkalla en illusion av slumpmässighet ur din subjektiva synvinkel varje gång du klonas [...] Hur känns det då att klonas? Det känns slumpmässigt! Och varje gång något i grunden slumpmässigt verkar hända dig, något som inte kunde ha förutsetts ens i teorin, är detta ett tecken på att du har klonats. Hugh Everetts tankar är fortfarande kontroversiella, men jag tror han hade rätt och att vågfunktionen aldrig kollapsar” (s. 246).

intensiva samtal, som pågick till Jiddu Krishnamurtis död 1986, och bland annat handlade om den ”odelbara helhet” som David Bohm hade arbetat med vad gäller kvantfenomen.⁵³ Jiddu Krishnamurti beskrev något liknande, fast beläget inom det mänskliga medvetandet.⁵⁴ Tillsammans intresserade de sig för vad det är som sker i medvetandet när tankeprocessen avstannar, som i meditation. David Bohms tankar och synsätt ställer frågan om relationen mellan olika slags kunskap på sin spets. Förutom Jiddu Krishnamurti förde han samtal med konstnären Charles Biederman och vetenskapsfilosoferna Karl Popper och Paul Feyerabend.⁵⁵ I slutet av sitt liv hade han återkommande möten med Dalai lama.⁵⁶ Enligt David Bohm står inte vetenskap i motsättning till ”de subtila nivåerna i verkligheten”, utan är en metod genom vilka dessa kan upptäckas och förstås. Han menade att den vetenskapliga andan uppföljd på rätt sätt, leder till andlighet.⁵⁷ Frågan är hur stor procent, om någon, av det stoffet som skulle passera vilken ”den intellektuella moralens princip” som helst.

De som redan gjort det

Precis i slutet av föreställningen på Cirkus den 12 december är alla medverkande på scenen och de tre talarna Richard Dawkins, Max Tegmark och Ulf Danielson får frågan om vilken de anser vara framtidens viktigaste forskningsfråga. En efter en svarar de ”consciousness”. David Bohm skulle sannolikt ha hållit med. Max Tegmark, som ju varken är neurolog eller psykolog, har ändå tankar om just medvetandet i *Vårt matematiska universum*. Han skriver:

Om du inte är fysiker kan det förefalla märkligt att det ännu talas så lite om medvetandet bland fysiker, särskilt med tanke på observationernas betydelse i kvantmekaniken [...] Jag tror förklaringen är att eftersom vi inte förstår hur medvetandet fungerar känner de flesta fysiker motvilja mot att ens tala om det av rädsla för att uppfattas som alltför filosofiska eller flummiga (s. 265).

Max Tegmark skriver också, senare i sin bok: ”Min ståndpunkt är att vi människor ännu inte har begripit vad vi är”.⁵⁸ Han vågar sig dock på att gissa: ”Jag tror att medvetandet är det sätt på vilket information upplever sig själv när den bearbetas på vissa komplexa sätt”.⁵⁹ För den som, i likhet med Max Tegmark, vill utmana sitt tänkande om medvetandet med fysiken som något slags utgångspunkt, saknas inte förebilder. Några av dem är, förutom Hugh Everett och

⁵³ Paavo Fykkänen, ”David Bohm och den vetenskapliga andan”, Liljenström och Linderman, s. 128.

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ Ibid, s. 128-129.

⁵⁶ Se t ex Dalai lamas hemsida, <http://www.dalailama.com/messages/buddhism/science-at-the-crossroads> eller t ex youtubevideon <https://www.youtube.com/watch?v=NdDr9nJq8Go>, 160216.

⁵⁷ Liljenström och Linderman, s. 140.

⁵⁸ Tegmark, s. 354.

⁵⁹ Ibid, s. 364.

David Bohm, fysikern Henry Stapp, fysikern och professorn Amit Goswami och fysikern, professorn emeritus och tillika Nobelpristagaren Brian Josephson,⁶⁰ det vill säga naturvetare som genom sin forskning och sina ställningstaganden utifrån den problematiserar just frågan om var gränsen mellan tro och vetande går, och därmed drar sitt (naturvetar)strå till en vidgning av tänkandet omkring vad sanning, vetande och kunskap är eller skulle kunna vara. En som ägnar sig åt just den saken i Sverige idag är Hans Liljenström, som bland annat genom sitt dialogcentrum Agora for Biosystems försöker förstå vad som egentligen hänt den före detta finansmannen Christer Perfjell, som efter att ha brutit nacken i en skidolycka upplever andra medvetandetillstånd än vad han gjorde innan. I en intervju på TV4:s *Malou efter tio* förklarar Hans Liljenström svårigheterna med att belägga Christer Perfjells erfarenheter vetenskapligt som:

Det är en subjektiv upplevelse som man försöker objektifiera. Man försöker på vetenskapligt sätt få en objektiv beskrivning av någonting som är subjektivt, vilket inte är så lätt. Det är först när man kan börja se kopplingen mellan till exempel olika hjärnaktiviteter och upplevelser, som man kan komma åt det på ett vetenskapligt sätt.⁶¹

Världen är dock full av subjektiva upplevelser av olika slag som det inte är möjligt att koppla till vare sig någon dokumenterad hjärnaktivitet eller något annat mätbart, eftersom de med Sven Ove Hanssons ord ovan ”har svagheten att vara spontana och oplanerade. De är följaktligen gjorda på ett osystematiskt sätt, ofta dåligt dokumenterade och utan stöd av mekanisk registrering”. Men de *kan* ju innehålla avgörande information om alltings beskaffenhet ändå. Det vill säga sådan som möjligen finns att tillgå i religionsvetaren och professorn Robert Formans studier, som rör såväl homogena och transkulturella så kallade kärnkännetecken vid mystiska upplevelser,⁶² som hans egna erfarenheter av medvetandets djupare skikt, bortom ”jagupplevelsen”.⁶³ Eller i filosofen, psykologen, läkaren och professorn Raymond Moodys eller neuropsykiatern Peter Fenwicks studier av nära döden-upplevelser.⁶⁴ Eller kanske i Suzanne Segals vittnesmål över erfarenheten att leva utan något

⁶⁰ Henry Stapp, amerikansk fysiker, född 1921. Amit Goswami, fysiker, professor emeritus, född i Indien 1936, verksam i USA sedan 1968. Brian Josephson, brittisk fysiker och Nobelpristagare, född 1940.

⁶¹ Se <http://www.tv4.se/efter-tio/klipp/christer-perfjell-bröt-nacken-fick-ett-sjätte-sinne-2150404>, Tv4 120203, 160216.

⁶² Se fotnot 44.

⁶³ Se t ex Robert Forman, *Enlightenment Ain't What It's Cracked Up To Be: A Journey of Discovery, Snow and Jazz in the Soul*, 2011 eller youtubevideon <https://www.youtube.com/watch?v=VHl0hivK180> där han intervjuas av Iain Mcnay, 160216.

⁶⁴ Raymond Moody är en brittisk neuropsykiater född 1935. Peter Fenwick är amerikansk filosof, läkare och författare, född 1944 och mest känd för sin bästsäljande bok *Life after life*.

existerande ”jag” i 14 år,⁶⁵ vilket för övrigt är en upplevelse hon delar med talaren och författaren (eller vad man nu ska kalla henne) Byron Katie vars genomgripande erfarenhet av att en morgon vakna upp utan att längre vara någon eller något, och därmed även utan lidande, fångslar människor världen över.⁶⁶ Vad gäller bestsellerförfattaren och talaren Anita Moorjanis erfarenheter av ett kraftigt utvidgat medvetandetillstånd under en nära-döden-upplevelse så är den ovanligt väl dokumenterad, eftersom hon ”dog” på sjukhuset Hong Kong Sanatorium, där hon vårdades för sin mycket långt gångna cancer, i februari 2006,⁶⁷ och därefter har samarbetat med bland andra den amerikanska läkaren i onkologi, Jeffrey Long, som grundat och driver NDERF, Near Death Experience Research Foundation.⁶⁸ Och så här skriver neurokirurgen Eben Alexander i sin bok *Vägvisaren till himlen* utifrån sina egna, minst sagt genomgripande erfarenheter av just en nära-döden-upplevelse:⁶⁹

Som medicine doktor med en lång karriär vid aktningvärda institutioner som Duke- och Harvard-universitetet var jag en inbiten skeptiker. Om någon hade berättat för mig om nära-döden-upplevelser [...] hade jag vänligt men bestämt sagt att det bara var en fantasi. Oräknligt många har haft liknande upplevelser som jag. Jag möter dem varje dag [...] förundras jag alltid över att deras berättelser är så märkligt konsekventa och likartade (s. 27-28).

Eben Alexander skriver vidare:

Andliga ting kan aldrig bevisas eller motbevisas med gammaldags, aggressivt vetenskapliga metoder med rötter i 1500-talet. Men om man närmar sig dem med ett annat slags vetenskaplig ansats? En som inte bygger på att man tar för sig, utan att man ställer frågor? (s. 88).

En som underkänner Eben Alexanders förståelse av sin nära-döden-upplevelse,⁷⁰ men samtidigt på ett intressant sätt breddar det pågående samtalet om tro och vetande är Sam Harris. Han är filosof och doktor i neurovetenskap och har skrivit ett antal böcker, bland annat *Brev till en kristen nation*, *Moralens landskap* och *Upplyst meditation*, alla utgivna på Christer Sturmarks Fri Tanke förlag. Sam Harris tar kraftigt avstånd från alla religioner och har gjort sig känd som så kallad nyateist tillsammans med Richard Dawkins, Daniel Dennett och Christopher Hitchens. Men Sam Harris har också ägnat många år åt att studera sitt eget medvetande på ett djupgående sätt genom både meditation och droganvändning, vilket är vad

⁶⁵ Se Suzanne Segal, *Collision with the Infinite. A Life Beyond the Personal Self*, San Diego 1998.

⁶⁶ Se t ex Oprah Winfreys intervju med Byron Katie på <https://www.youtube.com/watch?v=4ZCkZvVBY7g>, 160216.

⁶⁷ Se t ex Anita Moorjani, *Döden gav mig livet: min resa från cancer till nära-döden-upplevelse och läkning*, översättning Birgitta Karlström, Stockholm 2012 och <http://www.anitamoorjani.com>, 160322.

⁶⁸ Se <http://www.nderf.org>, 160322.

⁶⁹ Eben Alexander med Ptolemy Tompkins, *Vägvisaren till himlen: Hur vetenskap, religion och vanliga människor påvisar att det finns ett liv efter döden*, översättning Ulrika Junker Miranda, Stockholm 2014.

⁷⁰ Sam Harris, *Upplyst meditation*, översättning Ulrika Miranda, Stockholm 2016, s. 176-188.

Upplyst meditation handlar om. Det finns, menar Sam Harris utifrån dessa sina erfarenheter, ”något mer när det gäller att förstå människans belägenhet än vad vetenskapen och den sekulära kulturen vanligen erkänner”,⁷¹ och han beklagar att naturvetare i allmänhet är så oitresserade av andlighet: ”De flesta vetenskapsmän och filosofer föraktar den och ser den som ett tecken på att man bortser från intellektuella principer”.⁷² Sam Harris förhåller sig öppen till vissa ”konstigheter” som till exempel klärvoajans och telepati, men avfärdar däremot ”kanalisering av osynliga entiteter” som ”enbart skrattretande”.⁷³ Vad gäller den tidigare i den här essän avhandlade gränsen mellan vad som (får) kallas tro respektive vetande, som präglar det offentliga samtalet om kunskap och sanning här och nu, står Sam Harris på ett spännande sätt med ett ben på varje sida. Hans käpphäst, som han kommit fram till genom sitt intensiva och introspektiva studium av medvetandet, passerar sannolikt igen som helst vare sig *reductio ad absurdum*-metod eller ”den intellektuella moralens princip” á Christer Sturmark, men Sam Harris absoluta övertygelse, vilken han delar med till exempel Suzanne Segal och Byron Katie ovan, är att ”känslan av det som vi kallar ’jag’ är en illusion. Det finns inget separat själv eller ego [...] känslan av att man sitter någonstans innanför sina ögon och och tittar ut på en värld som är avskild från en – kan påverkas eller helt utplånas”.⁷⁴ Han menar också att ovanstående (enligt honom) faktum står i direkt relation till hur vi ser på vad tänkande och tankar är för något:

Vårt tänkande är livsnödvändigt. Vi måste tänka för att tro saker, planera, lära oss, resonera moraliskt och använda andra mänskliga färdigheter. Tänkandet är grunden för alla sociala relationer och kulturella institutioner. Det är också grunden för vetenskapen. Men att slentrianmässigt identifiera sig med sitt tänkande – och inte inse att tankar är tankar, fenomen i medvetandet – är en huvudorsak till mänskligt lidande. Dessutom skapar det en illusion av att det finns ett separat själv som bor inne i huvudet (s. 103).

Och han skriver:

tillbringade minst ett år i tyst retreat [...] Det fanns perioder när all tankeverksamhet avstannade, och känslan av att ha en kropp. Det enda som fanns kvar var en lycksaligt medveten frid som inte hade någon som helst anknytning till de vanliga sensoriska kanalerna. Många naturvetare och filosofer tror att medvetandet alltid är förknippat med något av de fem sinnena – och att föreställningen om ett ’rent medvetande’ bortom syn, hörsel, lukt, smak och beröring, är ett kategorifel och en andlig fantasi. Jag är övertygad om att de har fel (s. 129).

Sam Harris förståelse av vad tänkande (i sig) är, och hur det står i vägen för och skymmer möjligheten att uppleva ”rent medvetande” överensstämmer så vitt jag förstår i och med detta

⁷¹ Ibid, s. 14

⁷² Ibid, s. 87.

⁷³ Ibid, s. 171 och 170.

⁷⁴ Ibid, t ex s.17.

med den andliga läraren med mera Eckhart Tolles undervisning.⁷⁵ Sam Harris menar slutligen att hans studier av förändrade medvetandetillstånd, som till exempel den reella frånvaron av ett ”jag” eller ”själv”, är empiriska fakta,⁷⁶ eftersom ”ingenting som står i den här boken behöver accepteras av ren tro [...] kan alla mina påståenden testas i ditt livs eget laboratorium”.⁷⁷

Oavsett exakt vilken betydelse man lägger in i ordet ”empirisk” håller jag med. Visst vetande går bara att tillägna sig subjektivt. Det står alla som så önskar fritt att läsa *Kosmosdialogerna*, alternativt stifta närmare bekantskap med Kosmos på något annat sätt,⁷⁸ för att därefter bilda sig en egen uppfattning om huruvida andliga entiteter/kosmiska intelligenser existerar och är möjliga för oss människor att kommunicera med, eller inte.

Hans Liljenström avslutar sin bok *Bortom tro och vetande* med orden:

Trots all kunskap vi har (och kan få?) kvarstår dock livet och medvetandet som ett mysterium. Kan det vara så att vi, liksom allt annat i universum, är ett uttryck för en bakomliggande maning, en avsikt med allt? Lever vi och utvecklas i ett intentionellt universum? Sådana tankar har funnits i årtusenden i olika religiösa traditioner, och även om det inte finns något direkt stöd för dem i dagens vetenskap, finns det inte heller något som talar emot en sådan helhetssyn på världen. Mycket i dagens vetenskap, inte minst inom fysiken, skulle kunna tolkas som stöd för en *holistisk* världsbild, där allt hänger samman, och där helheten är mer än summan av delarna (s. 123-124).

Anita Moorjani inleder *Döden gav mig livet* med:

Jag tror inte att universums största sanningar ligger utanför oss, i studiet av stjärnor och planeter. De ligger djupt inom oss, i hjärtats, sinnets och själens storhet. Innan vi förstår vad som finns inom oss kan vi inte förstå det som finns utanför oss (s. 6, innan pagieringen börjar).

Så: Vad skulle kunna vara ett rimligt förhållningssätt till upplevelser som inte är möjliga att (be)visa för andra att man haft? Hur kan vi människor tala med varandra om erfarenheter och övertygelser som (ännu?) inte går att belägga med någon (natur)vetenskaplig metod? Eller är det inte möjligt just här och just nu? Är skillnaden mellan vad som vanligtvis menas med tro respektive med vetande i dagsläget för stor?

⁷⁵ Eckhart Tolle, född 1948 i Tyskland, bosatt i Kanada, är en andlig lärare, författare och föreläsare som genomgick en inre transformation vid 29 års ålder, efter att ha varit långvarigt deprimerad. Hans första bok, *The Power of Now: A Guide to Spiritual Enlightenment*, först publicerad 1997, blev en bestseller. Se t ex Oprah Winfrey's Soul Series with Eckhart Tolle part 1) på <https://www.youtube.com/watch?v=DRcARFxZweU>, 160906.

⁷⁶ Harris, s. 203 och 96.

⁷⁷ Ibid, s.15.

⁷⁸ Det enklaste sättet att skaffa sig information om på vilka sätt det är möjligt att komma i kontakt med Kosmos, t ex via olika sorters framträdanden, homeparties, personliga konsultationer eller något annat, är genom Ami Sundemans hemsida: www.amisundeman.se.

Jag tar upp saken med Kosmos. Vi diskuterar innehållet i essän ovan, på samma sätt som vi diskuterat otaliga ämnen genom åren, inte minst medan jag skrev *Kosmosdialogerna*. Samtalet sker naturligtvis med Ami som kanal. Jag ber Kosmos om en slutkommentar och får det:

Det finns ingen avsikt med universum. Universum är ett varande, en närvaro, ett medvetande. Ni kan använda det som ni vill och skapa precis vad ni vill inom det. Det innebär att ni kan *skapa* en avsikt, vilken ni vill. Dessutom är varje människa fri att skapa sin egen avsikt, oberoende av andras. Konklusionen av detta är att alla tankar som någonsin har tänkts av er blir och utgör universums väsen. Ni behöver inte slå fast om tro eller vetande är den mest pålitliga infallsvinkeln, eftersom båda positionerna är skapade av er. Ert system är begränsat, era hjärnor begränsade. Ni gör så gott ni förmår och det är stort. De fullvärdiga svaren på era frågor kan ni dock bara få genom att frikoppla er från tankens värld, det vill säga från era mänskliga begränsningar, och resa i sinnet, i det obegränsade medvetande som inte har med hjärnan att göra, det vill säga i det rena varandet. Men: öppna upp för den stora kunskapsbanken som ni själva har skapat genom miljoner år (även om tid inte finns) så hittar ni svar på allt ni undrar över. Och svaren kommer att falla samman mot varandra och bli noll eftersom inget, absolut *ingenting*, egentligen existerar. Det ni upplever som sant kan alltså bara vara det så länge ni ser det så. Den dag ni inser att det ni kallar verkligheten är en illusion blir begreppen tro och vetande fullständigt ointressanta för er. Jag följer med stort intresse era tankar och jag imponeras av er kunskap och förmåga att skapa komplexa upplevelser, komplexa variationer av illusionen. Ni fyller den med ständigt nytt innehåll, det är så universum utvidgas. Ni är i sanning mirakel allihop. Och det finns en sammanhållande kraft, varandet som alltid består, och som är er fallskärm och trygghet. Jag finns.⁷⁹

⁷⁹ Kommentaren gavs först vid telefonsamtal med Kosmos, via Ami, 160229 samt kompletterades vid ett fysiskt möte 160308, då jag ställde frågor om några formuleringar jag inte förstätt, och Kosmos förklarade. Arbetssättet är precis detsamma som vid skrivandet av *Kosmosdialogerna*.

Källor

Litteratur

- Alexander, Eben med Tompkins, Ptolemy, *Vägvisaren till himlen: Hur vetenskap, religion och vanliga människor påvisar att det finns ett liv efter döden*, översättning Ulrika Junker Miranda, Stockholm 2014.
- Danielsson, Ulf, *Mörkret vid tidens ände: En bok om universums mörka sida*, Stockholm 2015.
- Dawkins, Richard, *The God Delusion*, London 2006.
- Forman, Robert, *Enlightenment Ain't What It's Cracked Up To Be: A Journey of Discovery, Snow and Jazz in the Soul*, O-books 2011.
- Harris, Sam, *Upplyst meditation*, Stockholm 2016.
- Hedenius, Ingemar, *Tro och vetande*, Stockholm 1949.
- Kristensson Ugglå, Bengt, *Katedralens hemlighet: Sekularisering och religiös övertygelse*, Skellefteå 2015.
- Liljenström, Hans och Linderman, Alf (red.), *Bortom tro och vetande: Tankar från en dialog*, Stockholm 2010.
- Lytsy, Anna och Sundeman, Ami, *Kosmosdialogerna: En intervju med universum*, Stockholm 2015.
- Moorjani, Anita, *Döden gav mig livet: Min resa från cancer till nära-döden-upplevelse och läkning*, översättning Birgitta Karlström, Stockholm 2012.
- Segal, Suzanne, *Collision with the Infinite. A Life Beyond the Personal Self*, San Diego, 1998.
- Sorgenfrei, Simon (red.), *Mystik och andlighet: Kritiska perspektiv*, Stockholm 2013.
- Sturmark, Christer, *Tro och vetande 2.0: om förnuft, humanism och varför människor tror på konstiga saker: en liten bok om stora frågor*, Stockholm 2007.
- Sturmark, Christer, *Upplysning i det 21:a århundradet: Tro och vetande 3.0*, Stockholm 2015.
- Tegmark, Max, *Vårt matematiska universum: Mitt sökande efter den yttersta verkligheten*, översättning Pär Svensson, Stockholm 2014.
- Thurfjell, David, *Det gudlösa folket: De postkritiska svenskarna och religionen*, Farsta 2015.

Tolle, Eckhart, *The Power of Now: A Guide to Spiritual Enlightenment*, Vancouver 1997.

Tidnings- och tidskriftsartiklar

Berg, Aase, ”Därför biter inte förnuftet på människans känsloliv”, *Dagens Nyheter*, 151020.

Danielsson, Ulf och Moberg, Christina och Sturmark, Christer och Wikforss, Åsa,
”Pseudoteorier jämföras med etablerad vetenskap”, *Dagens Nyheter*, 160111.

Danielsson, Ulf och Moberg, Christina och Sturmark, Christer och Wikforss, Åsa,
”Skolverket har djupa problem”, *Dagens Nyheter* 160118.

Gustafsson, Bengt, ”Relativistisk kunskapssyn. Skadligt för samhället om naturvetenskapens
ställning försvagas”, *Dagens Nyheter*, 160121.

Larsson, Sara och Sturmark, Christer och ”Anden Ambres är en bluff, SVT”, *Expressen*
071216.

von Seth, Carl Johan, ”Skolan ska inte krypa för magin”, *Dagens Nyheter*, 160113.

Otryckt material

Danielsson, Ulf, föreläsning på Stockholms Dramatiska Högskola för kursen Berättandets
vägar 151015.

Hansson, Sven Ove, *Konsten att vara vetenskaplig*, Kungliga Tekniska Högskolan:
<http://people.kth.se/~soh/konstenatt.pdf>, Stockholm 2007, 160216.

Hansson, Sven Ove, ”Vad är pseudovetenskap? Del 1”, *Folkvett* nr. 2, 2008:
<http://www.vof.se/folkvett/ar-2008/nr-2/vad-ar-pseudovetenskap-del-1/>,
sidhänvisningar saknas, 160216.

Hansson, Sven Ove, ”Vad är pseudovetenskap? Del 2”, *Folkvett* nr. 3, 2008:
<http://www.vof.se/folkvett/ar-2008/nr-3/vad-ar-pseudovetenskap-del-2/>,
sidhänvisningar saknas, 160216.

Johansson, Sverker, ”Vetenskap - vad är det, och vad är det inte?”, Högskolan i Jönköping:
http://pingpong.hj.se/public/pp/public_courses/course12876/published/1418819189874/resourceId/7523794/content/Modul1_vetenskap_sverker.pdf, 160216.

Lytsy, Anna, intervju med Kosmos, via Ami Sundeman, på telefon 160229 samt vid fysiskt
möte på Barnängsgatan 16 i Stockholm 160308.

”Malou efter tio”, tv-program på TV4, 120203, <http://www.tv4.se/efter-tio/klipp/christer-perfjell-bröt-nacken-fick-ett-sjätte-sinne-2150404>, 160216.

”Nyfikenhet och förundran”, scenframträdande på Cirkus i Stockholm, med Ulf Danielsson,
Max Tegmark och Richard Dawkins, arrangerad av Fri Tanke förlag och
Kungliga Vetenskapsakademien 151212. Samtalen går att se på Fri Tankes

hemsida, under Forum, Sevärt, <http://www.fritanke.se/sevart/tva-sorters-kosmologi/>, 160216 eller på UR: <http://www.ur.se/Produkter/193753-UR-Samtiden-Nyfikenhet-och-forundran-Tva-sorters-kosmologi>, 160216.

Hemsidor

Agora for Biosystems, <http://agoraforbiosystems.se>, 160216.

Ami Sundeman, www.amisundeman.se, 160202.

Anita Moorjani, www.anitamoorjani.com, 160322.

Dalai lama, www.dalailama.com, 160216.

Fri Tanke förlag, www.fritanke.se, 160216.

Nationalencyklopedin, ”positivism” och ”logisk positivism” av Martin Edman:
<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/positivism>, och
<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/logisk-positivism>, 160224.

Nationalencyklopedin, ”scientism”:
<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/scientism>, 160224.

Nationalencyklopedin, ”ideologi” av Sven-Eric Liedman:
<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/ideologi>, hämtad 160224.

Nationalencyklopedin, ”livsåskådning” av Anders Jeffner:
<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/livsaskadning>, 160224.

Near Death Experience Research Foundation, www.nderf.org, 160322.

Skolverket, kommentarer till kursplanen i fysik, <http://www.skolverket.se/loroplaner-amnen-och-kurser/grundskoleutbildning/grundskola/fysik>, ”Alla kommentarer”, 160216.

Vetenskap och folkbildning, www.vof.se, 160202.

Videor

Byron Katie intervjuas av Oprah Winfrey:
<https://www.youtube.com/watch?v=4ZCkZvVBY7g>, 160216.

David Bohm möter Dalai lama: <https://www.youtube.com/watch?v=NdDr9nJq8Go>, 160216.

Eckhart Tolle intervjuas av Oprah Winfrey: Oprah Winfrey’s Soul Series with Eckhart Tolle part 1) på <https://www.youtube.com/watch?v=DRcARFxZweU>, 160906.

Robert Forman intervjuas av Iain McNay <https://www.youtube.com/watch?v=VHI0hivK180>, 160216.